

Critical Studies in Texts & Programs of Human Sciences,
Institute for Humanities and Cultural Studies (IHCS)
Monthly Journal, Vol. 22, No. 2, Spring 2022, 301-327
Doi: 10.30465/CRTLS.2022.38303.2362

Providing a Model for Developing the Entrepreneurial Capacity of the Young Generation of the Country in the Context of Curriculum Planning of the University

Somayeh Gharagozloo^{*}, Faezeh Nateghi^{**}

Mahnaz Jalalvandi^{***}

Abstract

The purpose of this study was to provide a model for developing the entrepreneurial ability of the young generation in the context of higher education curriculum planning. The present study was developmental and qualitatively based on the data method of the Glaser Foundation. The statistical population in the study background consisted of all available domestic and foreign theoretical and research texts, related references and upstream documents of the education system of the Islamic Republic of Iran. The sampling method of this population was purposeful. There were curriculum and entrepreneurship which were selected by the method of snowball and theoretically saturated. The results showed that in the research background section, 46 components were extracted in the form of 8 factors and in the interview with experts' section, and 71 components were extracted in the form of 12 factors. Similar to the elimination and final cases, which included 100 components in the

* PhD Student in Curriculum Planning, Department of Educational Sciences, Arak Branch, Islamic Azad University, Arak, Iran,

** Associate Professor, Department of Educational Sciences, Arak Branch, Islamic Azad University, Arak, Iran, (Corresponding Author) f-nateghi@iau-arak.ac.ir

*** Assistant Professor, Department of Educational Sciences, Arak Branch, Islamic Azad University, Arak, Iran,

Date received: 18/12/2021, Date of acceptance: 05/04/2022

Copyright © 2018, This is an Open Access article. This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

form of 12 factors were extracted in the causal conditions of factors such as creativity and innovation, leadership, entrepreneurial experience and training, as well as in the intervention of five factors of teamwork, perseverance, risk-taking, independence and positive thinking. In the context of the three main factors of familiarity with the industry, the characteristics of the university and the support and infrastructure affecting the curriculum model were identified and determined based on entrepreneurial indicators.

Keywords: Entrepreneurship, Curriculum, Entrepreneurial University, Scientific and Applied, Foundation Data Method.

ارائه الگوی توسعه توانمندی کارآفرینی نسل جوان کشور در بستر برنامه‌ریزی درسی آموزش عالی

سمیه فراگزلو*

فائزه ناطقی**، مهناز جلال‌وندی***

چکیده

هدف از این تحقیق ارائه الگوی توسعه توانمندی کارآفرینی نسل جوان کشور در بستر برنامه‌ریزی درسی آموزش عالی بود. تحقیق حاضر از نظر هدف، توسعه‌ای و به صورت کیفی به روش داده بنیاد گلپزری بود. جامعه آماری در پیشینه مطالعاتی را کلیه متون نظری و پژوهشی داخلی و خارجی در دسترس، مراجع مرتبط و اسناد بالادستی نظام آموزش و پرورش کشور جمهوری اسلامی ایران تشکیل داد روش نمونه‌گیری از این جامعه هدفمند بود و در بخش مصاحبه با خبرگان جامعه تحقیق شامل ۱۵ نفر متخصص حوزه برنامه درسی و کارآفرینی بود که به روش گلوله برفی و در حد اشباع نظری انتخاب شدند. یافته‌ها نشان داد که در بخش پیشینه تحقیق در قالب ۸ عامل تعداد ۴۶ مؤلفه استخراج و در بخش مصاحبه با خبرگان ۷۱ مؤلفه و در قالب ۱۲ عامل استخراج شد که نهایتاً موارد تکراری و مشابه حذف و موارد نهایی که شامل ۱۰۰ مؤلفه در قالب ۱۲ عامل بود استخراج شد که در شرایط علمی عواملی چون خلاقیت و نوآوری، رهبری، تجربه کارآفرینانه و آموزش، همچنین در شرایط مداخله‌گر پنج عامل کارگروهی، پشتکار،

* دانشجوی دکتری، برنامه‌ریزی درسی، واحد اراک، دانشگاه آزاد اسلامی، اراک، ایران،

** دانشیار، گروه علوم تربیتی، واحد اراک، دانشگاه آزاد اسلامی، اراک، ایران (نویسنده مسئول)،

f-nateghi@iau-arak.ac.ir

*** استادیار، گروه علوم تربیتی، واحد اراک، دانشگاه آزاد اسلامی، اراک، ایران،

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۹/۲۷، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۱/۱۶

ریسک‌پذیری، استقلال‌طلبی و مثبت‌اندیشی و در شرایط زمینه‌ای سه عامل اصلی
آشناسازی با صنعت، ویژگی‌های دانشگاه و پشتیبانی و زیرساخت مؤثر بر الگوی برنامه‌های
درسی بر اساس شاخص‌های کارآفرینی شناسایی و تعیین شدند.

کلیدواژه‌ها: کارآفرینی، برنامه درسی، دانشگاه کارآفرین، علمی و کاربردی، روش
داده بنیاد.

۱. مقدمه

اشتغال و بیکاری از جمله موضوعات اساسی اقتصادی هر کشور است به گونه‌ای که افزایش
اشتغال و کاهش بیکاری، به‌عنوان یکی از شاخص‌های توسعه‌یافتگی جوامع تلقی می‌شوند.
از طرفی اشتغال‌زایی مستلزم برنامه‌های کارآفرینی به‌ویژه در محیط‌های آموزش
عالی می‌باشد. تقویت کارآفرینی و ایجاد بستر مناسب برای توسعه آن، از ابزار پیشرفت
اقتصادی کشورها و به‌ویژه کشورهای درحال توسعه به شمار می‌آید، زیرا یک فعالیت
کارآفرینی با اثربخشی بالا منجر به توسعه اقتصادی، ایجاد اشتغال، نوآوری،
رقابت‌پذیری می‌شود (احمدی و امیدو نجف‌آبادی، ۱۳۸۸). بر بررسی نرخ بیکاری افراد
۱۵ ساله و بیش‌تر نشان می‌دهد که ۱۰/۶ درصد از جمعیت فعال (شاغل و بیکار)،
بیکار بوده‌اند. بررسی روند تغییرات نرخ بیکاری حاکی از آن است که این شاخص، نسبت
به فصل مشابه در سال ۱۳۹۷، ۱/۲ درصد کاهش یافته است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۸).
امروزه چالش اشتغال با موضوع کار و بیکاری نه‌فقط یکی از مهم‌ترین مسائل اجتماعی روز
جهان در کشور به شمار می‌آید، بلکه با توجه به میزان رشد جمعیت در دو دهه گذشته
می‌توان آن را مهم‌ترین چالش اجتماعی چند دهه آینده به حساب آورد. حل این مشکل
سیاست‌گذاران غالب کشورها را با چالش‌های بزرگی روبرو ساخته است، به‌گونه‌ای که
می‌توان گفت ثبات و زوال برخی از دولت‌ها درگرو حل بحران بیکاری است (خسروی و
کیخواه، ۱۳۹۲). درواقع بحران بیکاری تهدیدی برای کل جامعه است؛ به‌ویژه بیکاری
فارغ‌التحصیلان عواقب غیرقابل‌جبرانی در ابعاد اجتماعی، اقتصادی و سیاسی خواهد داشت
(شیری، ۲۰۱۲). موضوع کارآفرینی در همه کشورهای توسعه‌یافته و درحال توسعه جایگاه
ویژه‌ای دارد توسعه فرهنگ کارآفرینی، ترویج و زمینه‌سازی برای آن یک ضرورت جدی
اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی برای هر کشور است و کارآفرینی چیزی نیست که یک‌باره و

ناگهان در ذهن کسی ایجاد گردد؛ بلکه نتیجه فرآیندی است که باید از ابتدای کودکی آغازگشته و به تدریج در دوره‌های بالاتر تکمیل شود. تجارب کشورهای مختلف در این زمینه دال بر این مطلب است که اغلب در دوره‌های تحصیلی پایه مانند پیش از دبستان و دبستان آموزش کارآفرینی بر عناصر کارآفرینانه نظیر خلاقیت، رشد و شکوفایی رفتارهای کارآفرینانه تأکید دارد (موسسه کارآفرینی دانمارک، ۲۰۱۴). با توجه به نرخ فزاینده تغییر و تحولات در حوزه‌های علمی، اقتصادی و اجتماعی، نظام اجتماعی در صورتی اثربخش خواهد بود که بتواند با ایجاد بسترهای لازم، منابع انسانی تحت آموزش خود را به دانش، مهارت و ویژگی‌های کارآفرینان تجهیز و روحیه کارآفرینی را در آن‌ها پرورش دهد (پورقاز، ۱۳۹۰). در این راستا برخی از پژوهشگران برنامه‌های آموزشی هدفمند را به‌عنوان راهکاری برای افزایش توانمندی و توسعه اشتغال دانشجویان معرفی کرده‌اند (Denis Kintu, 2019). همچنین راهکارهایی مانند توسعه خلاقیت و نوآوری (Mehrer & Ferej, 2019)، افزایش مهارت‌های کارگروهی (Singhn, 2013)، افزایش مهارت‌های ارتباطی (Tymon, 2011)، پذیرش مسئولیت و توانایی تصمیم‌گیری (Pillai, 2012)، توانایی برنامه‌ریزی، هماهنگی و سازماندهی (Pillai, 2012)، بهره‌گیری از فناوری‌های نو (Pool & Sewell, 2007)، آگاهی تجاری (Pool & Sewell, 2007)، تسلط به زبان‌های رایج (Wasimudin, 2015)، افزایش توانایی مدیریت دیگران یا همان مهارت‌های رهبری (Lau, 2014)، مهارت‌های کارآفرینی و برون‌گرایی (Hannu Rätty, 2019)، فراهم‌سازی یادگیری مداوم (Kim, 2019) و توسعه مهارت‌های مدیریتی (Ko, 2019) از جمله ویژگی‌هایی معرفی شده که می‌تواند توانمندی دانشجویان را ارتقاء دهد. همچنین آریفین (Ariffin) و همکاران (۲۰۱۵) نیز افزایش تجارب شغلی را از مهمترین ابعاد افزایش احتمال موفقیت در کارآفرینی معرفی کردند. دانشگاه‌ها یکی از مهم‌ترین اجزای نهاد آموزش و از مهم‌ترین عوامل شکل‌دهی جهان آینده تلقی می‌شوند. به دلیل دگرگونی‌های شدیدی که امروزه دنیای آموزش عالی را تحت تأثیر قرار داده، اهداف، برنامه‌ها و جهت‌گیری‌های دانشگاه‌ها بیش‌ازپیش در کانون توجه واقع شده‌اند. مروری بر تحولات آموزش عالی از ظهور اولین دانشگاه در قرن سیزدهم تا به امروز نشان می‌دهد، آموزش عالی همواره نهادی پویا و متغیر بوده و همگام با تحولات و ساختارهای اجتماعی، فرهنگی و معرفتی تغییر کرده است (شریفی اسدی و همکاران، ۱۳۹۸).

در این راستا کارآفرینی، یک پدیده اقتصادی و اجتماعی، موضوع پژوهشی، رشته دانشگاهی، زمینه تدریس و آموزش، جهت‌گیری توسعه‌ای، سناریوی سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی و یا مجموعه‌ای از ارزش‌های فرهنگی می‌باشد (شریف زاده و اسدی، ۱۳۹۲). کروگر و لیندهال (Kruger & Lindahl) نیز با مطرح کردن اهمیت فوق‌العاده فرایند کارآفرینی در رشد و توسعه اقتصادی بیان داشته‌اند که رشد کارآفرینی حاصل آموزش کارآفرینی است (به نقل از باقرصاد و همکاران، ۱۳۹۲). امروزه این پذیرش عمومی در جهان وجود دارد که دانش و مهارت‌های کارآفرینی را می‌توان از طریق آموزش در محیط ارتقا بخشید (Fischer, 2018) و آموزش نقش مهمی در فرایند گنجایش کارآفرینی بازی می‌کند (Nowiński, 2019). آموزش کارآفرینی، فرایندی نظام‌مند، آگاهانه و هدف‌گراست که طی آن، افراد غیر کارآفرین، ولی با توان بالقوه، به صورت خلاق تربیت می‌شوند. در این زمینه، سازمان جهانی یونسکو در کنفرانس جهانی در سال ۱۹۹۸ با به رسمیت شناختن ارزش و حمایت از کارآفرینی و مهارت‌های آن در آموزش عالی، حمایت خود را برای مهم بودن آموزش کارآفرینی اعلام کرده است (UNESCO, 1998). آژانس تضمین کیفیت در آموزش عالی (۲۰۱۲) آموزش کارآفرینی را به عنوان ابزاری برای رشد و استفاده از تفکر و مهارت‌های سرمایه‌گذاری و همچنین توسعه و رشد کسب‌وکار موجود یا طراحی سازمان کارآفرینی تعریف می‌کند و هدف آن را تولید فارغ‌التحصیلانی می‌داند که قادر به شناسایی فرصت‌ها و سرمایه‌گذاری در حال رشد، از طریق تنظیم کسب‌وکار جدید یا توسعه و رشد بخش‌هایی از سرمایه‌گذاری موجود باشند. در واقع، آموزش کارآفرینی، فعالیتی است که از آن برای انتقال دانش و اطلاعات مورد نیاز در جهت کارآفرینی استفاده می‌شود و افزایش، بهبود و توسعه نگرش‌ها، مهارت‌ها و توانایی‌های افراد غیر کارآفرین را در پی خواهد داشت (شریفی اسدی و همکاران، ۱۳۹۸). از جمله اهداف آموزش کارآفرینی کسب دانش مربوط به کارآفرینی، تعیین و تقویت ظرفیت، استعداد و مهارت کارآفرینی، القای مخاطره‌پذیری، تقویت نگرش‌ها در جهت پذیرش تغییر و غیره است (احمدپور داریانی، ۱۳۹۲).

لذا ادغام آموزش کارآفرینی در برنامه درسی دانشگاه‌ها و مدارس عالی موجب غنی‌سازی تجارب یادگیری فراگیرندگان، افزایش ایجاد کسب‌وکار جدید توسط آن‌ها، ارتقای مهارت‌های شغلی و مدیریت کسب‌وکار، افزایش ارتباط میان دانشگاه‌ها و صنعت و ایجاد فرصتی برای آموختن محتوا و روش‌های تدریس کارآفرینی می‌شود (فائویت،

ایت آل، ۲۰۰۳). در مجموع می‌توان اذعان نمود که ادغام کارآفرینی در برنامه درسی دانشگاه‌ها و مدارس عالی موجب غنی‌سازی تجارب یادگیری فراگیرندگان، افزایش ایجاد کسب‌وکار جدید توسط آن‌ها، ارتقای مهارت‌های شغلی، مدیریت کسب‌وکار، افزایش ارتباط میان دانشگاه و صنعت و ایجاد فرصتی برای آزمون محتوا برنامه درسی دانشگاه‌ها می‌شود (Faoite et all, 2003).

از آن‌جاکه امروزه به دلیل نبود زمینه‌ها و بسترهای لازم برای جذب و اشتغال فارغ‌التحصیلان دانشگاهی و عدم توانایی آن‌ها در خلق فرصت‌ها و ایجاد زمینه کار برای خویش، مشکل کاریابی و کارآفرینی به مسئله مهمی برای فارغ‌التحصیلان دانشگاهی تبدیل شده و می‌تواند به شکل‌گیری بحران‌ها و آسیب‌های اجتماعی متعددی منجر شود که بررسی بیش‌تری را می‌طلبد (گودرزی و همکاران، ۱۳۹۵). یکی از راهکارهای مناسب و مطمئن برای حل این مسئله توانمند کردن آن‌ها به مهارت کارآفرینی در طول تحصیلات دانشگاهی است که این توانایی می‌تواند جلوی به وجود آمدن بسیاری از چالش‌ها و مسائل را بگیرد؛ اما به دلیل وجود برخی مسائل و آسیب‌ها در برنامه درسی رشته‌های تحصیلی دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی، دانشجویان مهارت‌های لازم را در این زمینه کسب نمی‌کنند با آگاهی به اهمیت این موضوع در مسیر اشتغال فارغ‌التحصیلان دانشگاهی است که در این ارتباط آموزش‌های مراکز علمی و کاربردی کشور به قصد ارتقای دانش افراد و ایجاد مهارت‌های کارآفرینی و به فعلیت درآوردن استعدادها نهفته در دانشجویان شکل گرفته‌اند. در ایران دانشگاه علمی و کاربردی بعنوان یک دانشگاه کارآفرین مسئولیت آموزش کارآفرینی به دانشجویان را بر عهده دارد. دانشگاه علمی-کاربردی با شعار دانشگاه کارآفرین و معرفی نظام آموزش عالی علمی-کاربردی به عنوان شیوه جدیدی از مطالعه در سال ۱۳۷۳ باهدف فراهم آوردن موجبات مشارکت سازمان‌ها و دستگاه‌های اجرایی برای تربیت نیروی انسان متخصص و موردنیاز بخش‌های مختلف شکل گرفت. دانشگاه علمی-کاربردی معجری بیش از ۷۰۰ رشته دانشگاهی مختص این دانشگاه در چهار گروه صنعت، کشاورزی، مدیریت و خدمات اجتماعی و فرهنگ و هنر است که در قالب روش‌های آموزش ترمی و پودمانی برای آماده‌سازی دانشجویان در جهت ورود به بازار کار و کارآفرینی فعالیت می‌کند. این در حالی است که تاکنون جایگاه فعالیت‌های کارآفرینی در دانشگاه علمی کاربردی به‌عنوان تنها دانشگاه کارآفرین و متولی آموزش کارآفرینی در کشور ناشناخته مانده است (محمدی و همکاران، ۱۳۹۵ و باقری فرد، ۱۳۹۰) و

اغلب فارغ‌التحصیلان این دانشگاه مهارت‌های کارآفرینانه لازم را نداشته و عملاً آموزش کارآفرینی در این دانشگاه شکست‌خورده است که دلیل عمده این نارسایی ضعف برنامه‌ریزی درسی این دانشگاه در عرصه کارآفرینی می‌باشد (محمدی و همکاران، ۱۳۹۵؛ سلیمانی دنگلانی، ۱۳۹۴؛ ایزدی، ۱۳۹۰ و کیاکجوری، ۱۳۸۷). برای شناخت دلایل ضعف این دانشگاه در آموزش کارآفرینی و همچنین ارائه راهکار برای بهبود وضعیت این پژوهش به روش داده‌بنیاد در پی ارائه الگویی است که به این پرسش پاسخ دهد که ارائه الگوی توسعه توانمندی کارآفرینی نسل جوان کشور در بستر برنامه‌ریزی درسی دانشگاه علمی و کاربردی به چه صورت است و راهبردهای اجرایی برای بهبود وضعیت موجود کدامند؟

۲. روش تحقیق

تحقیق حاضر از نظر هدف یک پژوهش توسعه‌ای محسوب شد که به صورت کیفی انجام شد. پژوهش حاضر در چهارچوب رویکرد، کیفی و با به‌کارگیری روش تحلیل تم در بخش اول (پیشینه‌های پژوهش) و روش نظریه داده‌بنیاد به روش اشتراوس و کوربین در بخش دوم (مصاحبه با خبرگان) بود. در این رهیافت (رهیافت نظام‌مند (Systematic) اشتراوس و کوربین)، بر استفاده از گام‌های تحلیل داده‌ها، مشتمل بر کدگذاری باز، محوری و گزینشی و تدوین یک الگوی منطقی یا یک توصیف بصری از نظریه تولید شده تأکید دارد (دانایی فرد و امامی، ۱۳۹۲). این روش کدگذاری که اصطلاحاً به آن مدل پارادایمی کدگذاری محوری گفته می‌شود توسط اشتراوس و کوربین ارائه شده است و به این دلیل محوری گفته می‌شود که کدگذاری حول «محور» یک طبقه انجام می‌شود (شکل شماره ۱).

شکل ۱. مدل پارادایمی کدگذاری محوری (منبع: بازرگان، ۱۳۹۷).

تحلیل داده‌ها به روش داده بنیاد اشتراوس و کوربین و با بهره‌گیری از شیوه کدگذاری به شیوه سیستماتیک (کدگذاری باز، محوری و انتخابی) انجام شد.

گام اول کدگذاری باز (Open coding): در مرحله کدگذاری باز داده‌ها از طریق جزء به جزء کردن اطلاعات به شکل بندی مقوله‌ها (طبقه‌بندی) اطلاعات درباره پدیده مورد مطالعه پرداخته شد.

گام دوم کدگذاری محوری (Axial coding): انجام این کار از طریق نمودار کدگذاری شده یک مقوله به عنوان مقوله یا پدیده اصلی در مرکز فرایند بررسی مورد نظر قرار گرفته و سپس سایر مقولات - عواملی که عامل اصلی را به آن مرتبط می‌سازد و پیامدهایی آن که در ارتباط با مقوله اصلی انجام می‌شود و شرایط زمینه‌ای که این اقدامات را تحت تأثیر قرار می‌دهد - مورد بررسی قرار گرفتند.

گام سوم کدگذاری انتخابی (Selective coding): این مرحله شامل مرتبط کردن مقولات باهم بوده که منجر به ارائه الگو مفهومی پژوهش (خلق نظریه) می‌شود که در فرایند مقاله بررسی خواهد شد.

جامعه آماری پژوهش حاضر، شامل دو گروه می‌باشد، گروه اول، منابع و پیشینه‌های مطالعاتی که شامل کلیه متون نظری و پژوهشی داخلی و خارجی در دسترس (۳۰ پژوهش)، مراجع مرتبط و اسناد بالادستی نظام آموزش و پرورش کشور جمهوری اسلامی ایران می‌باشد و گروه دوم شامل اساتید مدیریت آموزشی، مدیران و متخصصان کارآفرینی و دانشگاه علمی و کاربردی می‌باشد که با آنان مصاحبه‌هایی انجام گردید (۱۵ نفر). روش نمونه‌گیری گروه اول به صورت هدفمند بود و گروه دوم، گلوله برفی و تا رسیدن به اشباع نظری ادامه یافت.

۳. روایی و پایایی داده‌ها (قابلیت اعتماد تحقیق)

برای بررسی روایی، یافته‌های پژوهش را برای مشارکت‌کنندگان ارائه و متن نظریه توسط آن‌ها مطالعه و دیدگاه‌های آن‌ها اعمال شده است. در پایان، این پژوهش توسط اساتید مورد مطالعه و بازبینی قرار گرفته و مواردی جهت اصلاح یا تغییر نظریه‌ی نهایی بیان شده است. پایایی به گستره‌ی تکرارپذیری یافته‌های پژوهش اشاره دارد. یکی از راه‌های

نشان دادن پایایی، مطالعه حسابرسی فرآیند آن است. یافته‌های آن، زمانی قابل حسابرسی هستند که محقق دیگر بتواند مسیر تصمیم به کار رفته توسط محقق در طول مصاحبه را نشان دهد. بنابراین محقق پایایی داده‌ها را از طریق نشان دادن مسیر تصمیمات خود و همچنین قرار دادن تمامی داده‌های خام، تحلیل شده، کدها، مقوله‌ها، فرآیند مطالعه، اهداف اولیه و سؤال‌ها در اختیار اساتید راهنما و مشاور قرار داد و با حسابرسی دقیق صاحب‌نظران درستی تمام گام‌های تحقیق مورد تأیید قرار گرفت. علاوه بر این در تحقیق کنونی از روش توافق درون موضوعی برای محاسبه پایایی مصاحبه‌های انجام گرفته استفاده شده است. برای محاسبه پایایی مصاحبه با روش توافق درون موضوعی دو کدگذار (ارزیاب)، از یک دانشجوی مقطع دکتری مدیریت آموزشی درخواست شد تا به عنوان همکار پژوهش (کدگذار) در پژوهش مشارکت کند؛ آموزش‌ها و تکنیک‌های لازم جهت کدگذاری مصاحبه‌ها به ایشان انتقال داده شد. در هر کدام از مصاحبه‌ها، کدهایی که در نظر دو نفر هم مشابه هستند با عنوان «توافق» و کدهای غیر مشابه با عنوان «عدم توافق» مشخص می‌شوند. سپس محقق به همراه این همکار پژوهش، تعداد سه مصاحبه را کدگذاری کرده و درصد توافق درون موضوعی که به عنوان شاخص پایایی تحلیل به کار می‌رود با استفاده از فرمول زیر محاسبه شد:

$$100\% = \frac{\text{تعداد توافقات}}{\text{تعداد کل کدها}} \times 100\%$$

درصد توافق = $\frac{\text{تعداد توافقات}}{\text{تعداد کل کدها}} \times 100\%$

نتایج حاصل این کدگذاری در جدول ۱ گزارش شده است.

جدول ۱. نتایج بررسی پایایی دو کدگذار

ردیف	عنوان مصاحبه	تعداد کل داده‌ها	تعداد توافقات	تعداد عدم توافقات	پایایی بازآزمون (درصد)
۱	اول	۸۸	۳۵	۱۸	۷۹/۵٪
۲	پنجم	۶۸	۲۸	۱۲	۸۲/۳٪
۳	چهاردهم	۷۱	۳۰	۱۱	۸۴/۵٪
	کل	۲۲۷	۹۳	۴۱	۸۱/۹٪

همان‌طور که جدول شماره ۱ نشان می‌دهد، تعداد کل کدهای ثبت شده توسط هردو نفر (محقق و فرد همکاری کننده) برابر ۲۲۷، تعداد کل توافقات بین این کدها ۹۲، و تعداد کل عدم توافقات بین این کدها ۴۱ می‌باشد. پایایی بین دو کدگذار با استفاده از فرمول ذکر شده ۸۱/۹٪ است که از ۶۰٪ بالاتر بوده بنابراین قابلیت اعتماد کدگذاری‌ها مورد تأیید است.

به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار MaxQDA نسخه Pro استفاده شد.

۴. یافته‌های تحقیق

ابتدا به کمک مطالعات کتابخانه‌ای سعی گردید شاخص‌های کارآفرینی استخراج شوند؛ به این منظور پایگاه‌های اطلاعاتی گوگل اسکولار، ساینس دایرکت، امرالد، اسکوپوس، پری کوئست، سیج جورنالز و پایگاه‌های اطلاعاتی فارسی مانند اس آی دی، نورمگز، پژوهشکده علوم انسانی، مگ ایران و سیویلیکا جستجو شدند. معیارهای موردنظر برای انتخاب مقالات از این سایت‌ها عبارت بودند از مطالعات تجربی و مطالعات مروری که تأکیدشان بر کارآفرینی، آموزش کارآفرینی و کارآفرینی در دانشگاه‌ها خصوصاً در دانشگاه‌های علمی و کاربردی بود، مقالات غیر مرتبط با این موضوعات از بررسی خارج شدند. علاوه بر مقالات گزینش شده، کتاب‌ها و پایان‌نامه‌ها و رساله‌های مرتبط با موضوع تحقیق نیز مورد مطالعه قرار گرفتند. خروجی تحلیل متن مقالات و سایر منابع در راستای استخراج شاخص‌های کارآفرینی در جدول ذیل آورده شده است.

جدول ۲. نتایج تحلیل منابع در مسیر دست‌یابی به شاخص‌های کارآفرینی (کدگذاری باز)

نویسنده / محقق / سال	عنوان	مؤلفه استخراجی
شجاعی و همکاران (۱۳۹۸)	طراحی الگوی شایستگی‌های برنامه درسی کارآفرین در رشته علوم تربیتی	مدیریت فناوری اطلاعات، تصمیم‌گیری و حل مسئله، تعاملات و ارتباطات مؤثر، مدیریت و رهبری
مقام دوست و همکاران (۱۳۹۸)	طراحی و اعتباربخشی الگوی مطلوب برنامه درسی رشته‌های کاردانش با رویکرد کارآفرینی	خلاقیت، نوآوری، کارگروهی، پشتکار، ریسک‌پذیری و رهبری
رضایی و مرزوقی (۱۳۹۷)	ارزیابی مؤلفه‌های کارآفرینی در برنامه درسی تجربه‌شده دانشجویان	موقعیت‌شناسی

۳۱۲ پژوهش‌نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی، سال ۲۲، شماره ۲، اردیبهشت ۱۴۰۱

	دانشگاه کابل	
مدرسی سریزدی و همکاران (۱۳۹۷)	طراحی انگاره‌ی نظری برنامه‌ی درسی با رویکرد کارآفرینی برای درس فارسی دوره‌ی ابتدایی	دانش، نگرش و مهارت کارآفرینی
سبزه (۱۳۹۴)	طراحی الگوی برنامه درسی کارآفرینی برای کودکان پیش از دبستان و ارزشیابی آن از دیدگاه متخصصان برنامه درسی، کارآفرینی و مربیان	خلاقیت، تمایل به کار و تلاش مستمر، کنجکاوی، پویایی و فعالیت مداوم، مثبت‌اندیشی، استقلال‌طلبی، میل به موفقیت و مسئولیت‌پذیری
عسگریان دهکردی (۱۳۹۳)	فرهنگ لغت کارآفرینی	خلاقیت، نوآوری و رهبری
سبحانی نژاد و مقدم (۱۳۹۲)	تبیین ابعاد و مؤلفه‌های نگرش جامع کارآفرینی و تحلیل آن در محتوای کتب درسی عمومی و تکمیل مهارت متوسطه کار دانش	نوآوری، خلاقیت، مسئله‌گشایی، برنامه‌ریزی، کارگروهي، استفاده از فرصت‌ها، اعتمادبه‌نفس، مسئولیت‌پذیری، انعطاف‌پذیری و ریسک‌پذیری، خوش‌بینی
مجلل چونقلو و همکاران (۱۳۹۰)	آسیب‌شناسی فرایند کارآفرینی در برنامه‌درسی رشته‌های تحصیلی دانشگاهی	روحیه خودباوری و اعتمادبه‌نفس روحیه مسئولیت‌پذیری، روحیه مخاطره‌پذیری، آینده‌نگری خلاقیت و نوآوری، استقلال و عدم‌وابستگی
طاهری و جهرمی (۱۳۸۹)	بررسی رابطه‌ی کارآفرینی سازمانی با خلاقیت در سازمان فنی و حرفه‌ای	پشتکار، مسئولیت‌پذیری، ریسک‌پذیری، نوآوری، خلاقیت، انعطاف‌پذیری
البراق و همکاران (۲۰۲۰)	پیش‌تصور دانشجویان داروسازی برای گنجاندن برنامه درسی کارآفرینی در برنامه PharmD	دانش، ذهنیت، شخصیت و نگرش کافی کارآفرینی، تشویق به خوداشتغالی
فلیک و همکاران (۲۰۲۰)	اتخاذ یک رویکرد تجربی همه‌جانبه در آموزش کارآفرینی: مروری بر برنامه درسی کارآفرینی تجربی	تجربه مستقیم، تشخیص فرصت، خوداشتغالی
سینسرا (۲۰۱۸)	ویژگی‌های یک کارآفرین	راه‌حل‌ها و ایده‌های نوآورانه، عملی و هم‌چنین همکاری و همکاری مؤثر
آرانها و گارسیا (۲۰۱۸)	ابعاد متامدل یک دانشگاه کارآفرینی.	چشم‌انداز کارآفرینی، رهبری راهبردی، متعهد، تولید دانش نوآور، دانش نوآور، توسعه فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی منطقه‌ای و فرهنگ کارآفرینی
زولاتان و لازو (۲۰۱۸)	فهرست جهانی کارآفرینی	نوآوری و رهبری
پکالاکر و ویلیام (۲۰۱۷)	ویژگی‌های شخصی کارآفرینان	نیاز به موفقیت، کانون کنترل، خودکارآمدی، ریسک‌پذیری، نوآوری، گشودگی و هوشیاری
گلدستین (۲۰۱۶)	استفاده از فرایند تحقیق اقدام برای	نوآوری

ارائه الگوی توسعه توانمندی کارآفرینی ... (سمیه فراگوزلو و دیگران) ۳۱۳

	طراحی آموزش کارآفرینی در دانشگاه	
دانش، مهارت و نگرش	دانش و نگرش کارآفرینانه	Belás و همکاران (۲۰۱۵)
قدرت رهبری، نوآوری و خلاقیت	مهارت‌های تلویزیون و کارآفرینی	بداوی (۲۰۱۳)
ریسک‌پذیری، استقلال، مکان کنترل و خودکارآمدی	ویژگی‌های مهم شخصیتی کارآفرینانه	کلوزنیکوف و همکاران (۲۰۱۳)
نوآوری و خلاقیت	خصوصیات و نگرش کارآفرینان موفق	مانیگیا (۲۰۱۳)
کسب تجربه عملی و خوداشتغالی	ویژگی‌های کارآفرینان برتر	آیلولا (۲۰۱۳)
جنسیت، تجربه کسب‌وکار، دانش قبلی، آموزش، فعالیت‌های شبکه و حتی سبک فرزند پروری	برترین ویژگی‌های یک کارآفرین	سیبرت و لامپکین، (۲۰۱۰)
اعتمادبه‌نفس، شجاعت، مسئولیت، عزم، خلاقیت و پشتکار	ویژگی‌های شخصیتی کارآفرینان برتر	دیاکوا و همکاران (۲۰۱۰)
خلق ایده و کشف فرصت‌ها	شخصیت کارآفرین	ماساویا (۲۰۱۰)
تشخیص فرصت‌های کارآفرینانه، ریسک‌پذیری	توانایی‌های کارآفرینانه	دیوتینگ (۲۰۱۰)
قدرت رهبری و ریسک‌پذیری	مبانی کارآفرینی	بوردوش (۲۰۱۰)
انعطاف‌پذیری و سازگاری	تعریف کارآفرینی	دی مازی (۲۰۱۰)
کارگروهی	نقش کارآفرینی در موفقیت کسب‌وکار	درایسن و زوارت (۲۰۱۰)
جسارت و سخت‌کوشی	هفت ویژگی کارآفرینان بسیار مؤثر	هادیماز (۲۰۱۰)
اعتمادبه‌نفس، انگیزه پیشرفت، تقویت طرزفکر	ویژگی‌های مهم کارآفرینان برتر	شال (۲۰۰۹)

برای دسته‌بندی مؤلفه‌ها، سعی شد که مؤلفه‌ها و شاخص‌های مرتبط به هم به ترتیب مرتب‌شده و در ابعاد مشخصی دسته‌بندی و با توافق سه نفر بازمین نام‌گذاری شدند نهایتاً در قالب ۸ عامل تعداد ۴۶ مؤلفه از پیشینه تجربی استخراج شد. سپس مصاحبه‌ای نیمه ساختاریافته با مضمون تعیین عناصر برنامه درسی تحقیق‌بخش شاخص‌های کارآفرینی با ۱۵ نفر از متخصصین حوزه برنامه درسی و کارآفرینی که به کمک روش گلوله برفی شناسایی شدند و مصاحبه‌ها تا حد اشباع نظری ادامه یافتند که با ۱۳ نفر به اشباع دست‌یافتیم اما تا ۱۵ نفر برای افزایش اعتبار و کاهش خطا ادامه یافت؛ که نظر آنان در مورد ابعاد و مؤلفه‌های تحقیق‌بخش برنامه درسی کارآفرینی ثبت شد. در مرحله بعد به شیوه کدگذاری باز، محوری و انتخابی مقوله‌های برگرفته از مصاحبه و تلفیق با مقوله‌های پیشینه

تحقیق می‌باشد. کدگذاری باز با استفاده از خرد کردن، مقایسه کردن، مفهوم‌پردازی و مقوله‌بندی داده‌های حاصل از مصاحبه با خبرگان مقوله‌ها و مؤلفه‌ها مشخص شد (در جدول به صورت نمونه مختصری از نمونه مصاحبه و کدگذاری آمده است) و در کدگذاری محوری پیوند بین مقوله‌ها صورت گرفت و در کدگذاری انتخابی مقوله‌ی هسته به طور منظم و ارتباط دادن آن با سایر مقوله‌ها، اعتباربخشیان به روابط و پرکردن جاهای خالی با مقوله‌هایی که نیاز به اصلاح و گسترش دارند صورت گرفت.

جدول ۳. (الف) خلاصه کدگذاری باز

کدهای باز	نقل قول‌ها
استقلال‌طلبی محتوای کارآفرینانه دروس درک فرصت مهارت راه‌اندازی کسب‌وکار ریسک‌پذیری درک فرصت نوآوری دانش فناورانه آموزش به‌روز شبکه‌سازی تفکر خلاق تجربه کارآفرینی ارتباط با صنعت کارآموزی ایده‌پردازی	<p>برای بار دیگر متذکر می‌شوم که اساس کارآفرینی تمرکز بر اشتغال‌زایی در محیط‌های صنعت است و مهارت‌های لازم در قالب دروس تخصصی به دانشجویان منتقل و آنان را برای هر بخش آماده می‌سازد. در این بین اگر فرد برای استقلال در بازار احساس نیاز کند این امکان برای کسب‌وکار کوچک با تکیه بر محتوای علمی - عملی رشته قابل‌دستیابی است. شاید اگر در تنظیم شاخص‌ها به شاخص‌های جهانی کارآفرینی مرتبط با بحث این پژوهش توجه شود، بتوان نتایج بهتری از پرسش‌نامه گرفت. برای مثال توانایی برنامه‌های درسی در ایجاد درک فرصت، مهارت راه‌اندازی کسب‌وکار، پذیرش ریسک، شبکه‌سازی، کسب‌وکار نوپا مبتنی بر فرصت، فن‌آوری، رقابت، نوآوری و غیره. این موارد شاخص‌های بهتری برای بررسی موضوع این پژوهش می‌باشند.</p> <p>برنامه درسی که قدرت شناسایی فرصت‌ها را برای شروع کسب‌وکار در دانشجو ایجاد کند، نهادهای محیطی مؤثر بر فرصت‌ها را به دانشجو معرفی کند، اعتقاد به مهارت‌های لازم را در دانشجو تقویت کند، دسترسی به آموزش‌های به‌روز و مبتنی بر شرایط اقتصادی محیط را فراهم کند، پذیرش ریسک منطقی را در دانشجو به وجود آورد، آشنایی و ارتباط با شبکه‌ها کارآفرینی را فراهم سازد و ... می‌تواند برنامه درسی موفق‌تری در این زمینه باشد.</p> <p>در مورد شغلی‌ای دانشجویان علمی و کاربردی که در واقع هدف اصلی پژوهش است، می‌توان همه شاخص‌های مطرح‌شده در بخش‌های قبلی را به‌عنوان نمونه موردی و کاربردی در مورد دانشجویان مذکور به‌کار برد. از جمله: تقویت تفکر خلاقانه و در معرض تجربیات جدید قرار گرفتن دانشجو، اجرایی کردن یک مدل مفهومی کسب‌وکار به‌عنوان پروژه پایان تحصیل یا کارآموزی به‌صورت عملی، ایجاد زمینه مشارکت با شرکت‌ها کارآفرین در بازار و تقویت حس کارآفرینی در دانشجو، اختصاص واحدهای عملی برای کار بر روی پروژه‌های موفق کارآفرینی در سطح جامعه، تقویت ایده‌پردازی در دانشجویان و پیاده‌سازی و اعتبارسنجی ایده‌ها در قالب پروژه‌های کلاسی تیمی و ...</p>

ارائه الگوی توسعه توانمندی کارآفرینی ... (سمیه فراگوزلو و دیگران) ۳۱۵

جدول ۴. (ب) کدگذاری محوری و گزینشی (انتخابی)

کدهای محوری	کدهای باز	کد گزینشی
کار گروهی	انعطاف‌پذیری، کارگروهی، دانش فناورانه،	تخصص‌های برنامه درسی کارآفرین
رهبری	مدیریت کسب‌وکار، شبکه‌سازی، مسئولیت‌پذیری	
خلاقیت و نوآوری	توانایی حل مسئله، درک فرصت، تفکر کارآفرینانه، تشخیص فرصت، ایده پردازی، خلاقیت، نوآوری، فرصت‌طلبی هوشمندانه	
پشتکار	پویایی، رقابت‌پذیری، عزم، شجاعت، تلاش مستمر	
مثبت اندیشی	توسعه فکری، اشتیاق کارآفرینانه، تفکر انتقادی، تحمل ابهام	
استقلال‌طلبی	استقلال‌طلبی، کنترل درونی، خوداتکایی	
ریسک‌پذیری	ریسک‌پذیری، ایجاد رقابت، آینده‌پژوهی	
تجربه کارآفرینی	آشناسازی با کارآفرینان، مهارت محوری، مهارت راه‌اندازی کسب‌وکار، علاقه به صنعت مربوطه،	
آشناسازی با صنعت	ارتباط با صنعت، کارآموزی، بهره‌گیری از تجربیات بخش خصوصی، آشناسازی با محیط صنعت، برگزاری نمایشگاه کارآفرینی، بازدید از صنعت، تجربه عملی، آشنا سازی با بنگاه‌های کوچک و متوسط، نشست با کارآفرینان	
ویژگی‌های دانشگاه	قوانین و خط‌مشی کارآفرینانه، سرفصل‌های آموزشی کارآفرین محور، اساتید باتجربه در صنعت مربوطه، آموزش اساتید، برنامه اجرایی هدفمند، آموزش مدرک‌گرا	
پشتیبانی و زیرساخت	ارائه تسهیلات مالی، زیرساخت‌های حمایتی، پشتیبانی بعد از فارغ‌التحصیلی، پشتیبانی فرهنگی	
آموزش	نمایشگاه‌ها و سیمینارهای کارآفرینی، برگزاری دوره‌های کارآفرینی، آموزش گروهی، مهارت راه‌اندازی کسب‌وکار، برگزاری دوره‌های مهارتی مرتبط با صنعت، برگزاری همایش‌ها، آموزش عملی، آموزش پروژه محور، آموزش ثروت آفرینی، آموزش برند سازی، آموزش بازاریابی، آموزش تیم سازی، آموزش کارآفرینی، آموزش به‌روز و کارآمد، آموزش اصول سرپرستی، آموزش مهندسی کسب‌وکار، تدریس اصول کارآفرینی، آموزش با محتوای کارآفرینانه، سیستم ارزیابی	

با توجه به یافته‌های جدول (۵) عوامل استخراج‌شده از مصاحبه شامل ۷۱ مؤلفه و در قالب ۱۲ عامل بود.

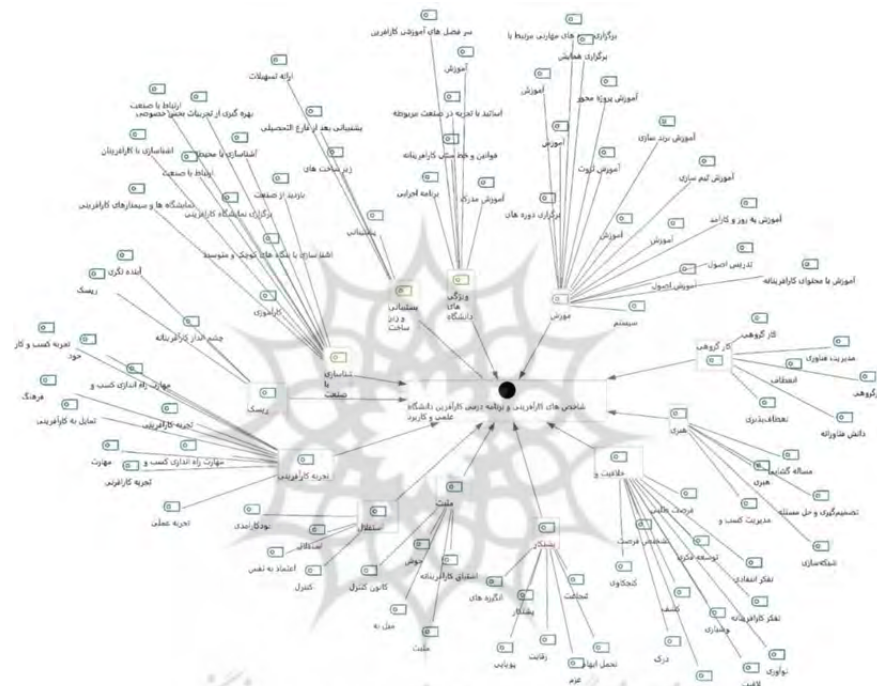
جدول ۵. عامل‌ها و مؤلفه‌های نهایی تحقیق

ردیف	عوامل	مؤلفه‌های تحقیق
۱	کار گروهی	انعطاف‌پذیری، کارگروهی، دانش فناورانه، مدیریت فناوری اطلاعات، تعاملات و ارتباطات مؤثر، فعالیت‌های شبکه، قدرت مذاکره با دیگران
۲	رهبری	مدیریت کسب‌وکار، شبکه‌سازی، مسئولیت‌پذیری، تصمیم‌گیری و حل مسئله، موقعیت‌شناسی، رهبری، گشودگی و هوشیاری
۳	خلاقیت و نوآوری	توانایی حل مسئله، درک فرصت، تفکر کارآفرینانه، تشخیص فرصت، ایده‌پردازی، خلاقیت، نوآوری، فرصت‌طلبی هوشمندانه، کنجکاوی، کشف فرصت‌ها، راه‌حل‌ها و ایده‌های نوآورانه، تولید دانش نوآور،
۴	پشتکار	رقابت‌پذیری، عزم، شجاعت، تلاش مستمر، تمایل به کار، پویایی و فعالیت مداوم، پشتکار، جسارت
۵	مثبت‌اندیشی	توسعه فکری، اشتیاق کارآفرینانه، تفکر انتقادی، تحمل ابهام، مثبت‌اندیشی، میل به موفقیت، خوش‌بینی، کانون کنترل،
۶	استقلال‌طلبی	استقلال‌طلبی، کنترل درونی، خودتکایی، روحیه خودباوری، اعتمادبه‌نفس، خودکارآمدی
۷	ریسک‌پذیری	ریسک‌پذیری، ایجاد رقابت، آینده‌پژوهی، آینده‌نگری، چشم‌انداز کارآفرینی
۸	تجربه کارآفرینی	آشناسازی با کارآفرینان، مهارت محوری، مهارت راه‌اندازی کسب‌وکار، علاقه به صنعت مربوطه، تجربه مستقیم، خوداشتغالی، تجربه کسب‌وکار، تجربه کارآفرینی، مهارت و نگرش، فرهنگ کارآفرینی
۹	آشناسازی با صنعت	ارتباط با صنعت، کارآموزی، بهره‌گیری از تجربیات بخش خصوصی، آشناسازی با محیط صنعت، برگزاری نمایشگاه کارآفرینی، بازدید از صنعت، تجربه عملی، آشنا سازی با بنگاه‌های کوچک و متوسط، نشست با کارآفرینان
۱۰	ویژگی‌های دانشگاه	قوانین و خط‌مشی کارآفرینانه، سرفصل‌های آموزشی کارآفرین محور، اساتید باتجربه در صنعت مربوطه، آموزش اساتید، برنامه اجرایی هدفمند، آموزش مدرک‌گرا
۱۱	پشتیبانی و زیرساخت	ارائه تسهیلات مالی، زیرساخت‌های حمایتی، پشتیبانی بعد از فارغ‌التحصیلی، پشتیبانی فرهنگی
۱۲	آموزش	نمایشگاه‌ها و درس گروهی‌های کارآفرینی، برگزاری دوره‌های کارآفرینی، آموزش گروهی، مهارت راه‌اندازی کسب‌وکار، برگزاری دوره‌های مهارتی مرتبط با صنعت، برگزاری همایش‌ها، آموزش عملی، آموزش پروژه محور، آموزش ثروت آفرینی، آموزش برند سازی، آموزش بازاریابی، آموزش تیم سازی، آموزش کارآفرینی، آموزش به‌روز و کارآمد، آموزش اصول سرپرستی، آموزش مهندسی کسب‌وکار، تدریس اصول کارآفرینی، آموزش با محتوای کارآفرینانه، سیستم ارزیابی

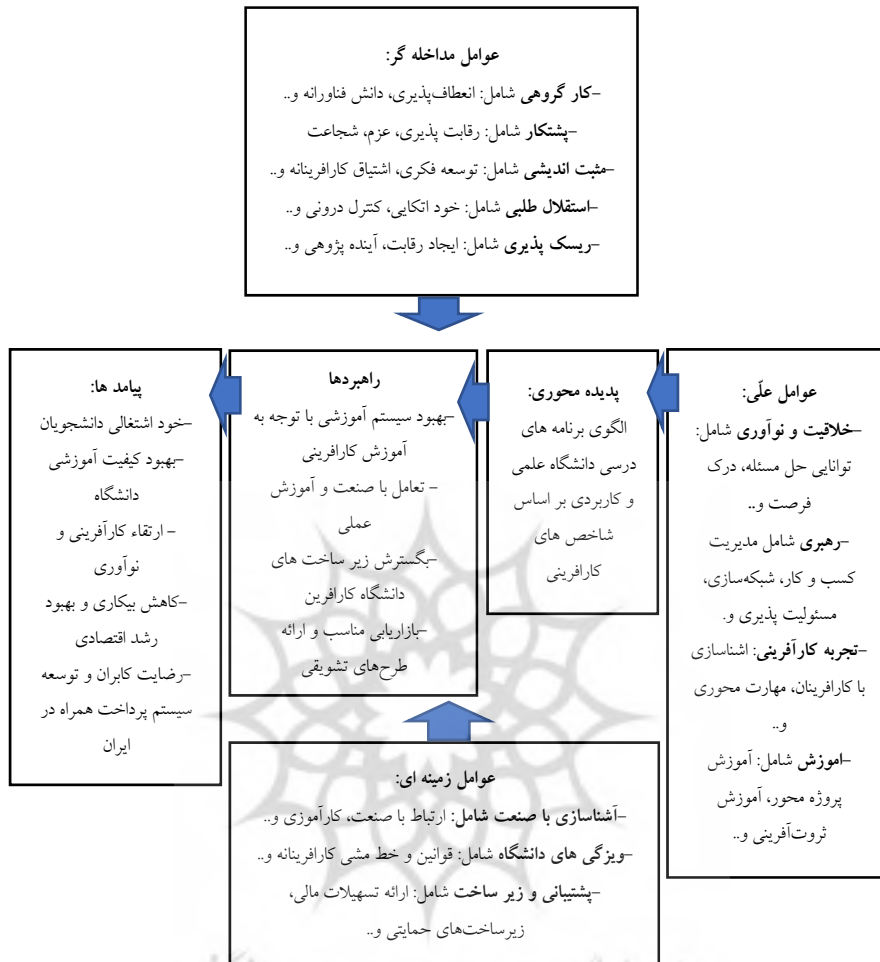
ارائه الگوی توسعه توانمندی کارآفرینی ... (سمیه فراگوزلو و دیگران) ۳۱۷

نهایتاً منابع کتابخانه‌ای و نظرات خبرگان و متخصصان برنامه درسی و کارآفرینی به ترتیب مرتب و موارد تکراری و مشابه حذف و موارد نهایی که شامل ۱۰۰ مؤلفه در قالب ۱۲ عامل بود استخراج و به صورت یک چک‌لیست درآمد. مدل شاخص‌های مؤثر بر کارآفرینی و برنامه درسی کارآفرینی (ترکیب مصاحبه و پیشینه تجربی) با استفاده از نرم‌افزار MAXQDA نسخه Pro به صورت زیر می‌باشد.

شکل ۲. شاخص‌های مؤثر بر کارآفرینی و برنامه درسی کارآفرینی

دست‌آخر به روش داده بنیاد گلنیزی، الگوی پارادایمی، شامل شرایط علی که بر مقوله یا پدیده محوری تأثیر می‌گذارند، مقوله محوری که خود علت وجود راهبردهاست و راهبردهای دستیابی به هدف که همان پدیده محوری است، می‌باشد. شرایط زمینه‌ای و شرایط مداخله‌گر که بر راهبردها تأثیر می‌گذارند دو جزء دیگر الگوی پارادایمی هستند و در انتها پیامدهای حاصل از استخدام راهبردها برای رسیدن به هدف مدل نشان داده شده است.

شکل ۳. الگوی پارادایمی پژوهش

۵. نتیجه‌گیری

در عصر حاضر، بحران بیکاری در جوامع در حال توسعه ریشه دوانیده است و دولت‌ها قادر به برطرف کردن نیازهای تکنولوژیکی جوامع خود نیستند، چراکه بیشتر خروجی‌های دانشگاه‌ها با نیازهای بازار کار هماهنگی و همخوانی ندارد. بیشتر دروس دانشگاهی به ویژه رشته‌های علوم انسانی به‌طور نظری ارائه می‌شوند و چالش جدی برای کاربردی کردن

آن‌ها صورت نگرفته است. از این رو دانشجویان بعد از دانش‌آموختگی میان مشاغل موجود دولتی و خصوصی در جستجوی کار هستند و کمتر به اشتغال زایی تمایل دارند که البته این مسئله ریشه در بسیاری عوامل همچون خانواده، فرهنگ، سیاست‌های دولت، اقتصاد، آموزش و پرورش، آموزش عالی دارد که هر یک در جای خود قابل بحث است لذا هدف از این تحقیق الگوی برنامه‌های درسی دانشگاه علمی و کاربردی بر اساس شاخص‌های کارآفرینی بود؛ که با توجه به نتایج الگویی با ۱۰۰ مؤلفه در قالب ۱۲ عامل طراحی شد که در شرایط علمی چون خلاقیت و نوآوری، رهبری، تجربه کارآفرینانه و آموزش مؤثر بر الگوی برنامه‌های درسی دانشگاه علمی و کاربردی بر اساس شاخص‌های کارآفرینی در شناسایی تعیین شدند. این دسته از عوامل به صورت مستقیم بر برنامه درسی کارآفرینی در دانشگاه علمی کاربردی تأثیرگذارند و شاخص‌هایی هستند که لازمه کارآفرینی دانشجویان می‌باشد که بدون آن‌ها نمی‌توان از دانشجویان انتظار کارآفرینی داشت. در این راستا موسی و همکاران (۲۰۱۹) پژوهشی با عنوان نقش فرصت‌های تحقیقاتی در افزایش کارآفرینی در دانشجویان به انجام رساندند و دریافته‌اند که فرصت‌های تحقیقاتی و مطالعاتی باعث افزایش خودکارآمدی کارآفرینی و بهبود نگرش به کارآفرینی در بین دانشجویان می‌شود. نووینسکی و همکاران (۲۰۱۸) پژوهشی با عنوان تأثیر آموزش کارآفرینی، خودکارآمدی کارآفرینی و جنسیت بر اهداف کارآفرینی دانشجویان دانشگاه در کشورهای ویشگراد به انجام رساندند و نتایج آن نشان داد که کشورهایی که آموزش کارآفرینی را از سطح دبیرستان آغاز کرده‌اند نتایج بهتری در خودکارآمدی کارآفرینی نشان دادند و در این بین آموزش جستجو و پژوهش و برنامه ریزی مناسب نقش مهمی ایفا می‌کرد. یاسیسکا، کندی و بروکی (۲۰۱۴) در تحقیقی تحت عنوان «آموزش کارآفرینی بر کسب و کار» به این نتیجه رسیدند که آموزش کارآفرینی می‌تواند بر روی میزان کسب و کار تأثیر معناداری داشته باشد. همچنین آموزش کارآفرینی می‌تواند بر روی کسب و کار خانگی زنان بیشترین تأثیر را داشته باشد. دانشجویان به عنوان محور علمی جامعه نقش مهمی را در ایجاد و توسعه دانش بر عهده دارند، مسئولین امر می‌بایست تمامی توان خود را جهت شناخت، رفع مشکلات و ایجاد انگیزه جهت سوق دانشجویان به سمت فعالیت‌های کارآفرینی به کار گیرند. در عین حال ادراکات دانشجویان از محیط آموزش دانشگاهی یکی از پیش‌بینی‌کننده‌های مهم کارآفرینی به شمار می‌رود. به نظر می‌رسد هرچه دانشجویان درک مطلوب‌تری از محیط آموزشی دانشگاه داشته باشند، باورهای

کارآفرینی قوی‌تری خواهند داشت. همچنین، محیط کارورزی پژوهش با تقویت خودکارآمدی کارآفرینی دانشجویان در ارتباط است (گلسو، ۲۰۰۶) و در واقع، امکان دارد توانایی کارآفرینی دانشجویان را می‌توان نتیجه سیستم آموزشی کارآمد دانست که پیامد آن افزایش فعالیت‌های پژوهشی و میزان تولید علم در دانشگاه‌ها می‌باشد. به طور کلی یک محیط آموزشی مطلوب به دانشجویان اجازه می‌دهد تا گزینه‌های کارآفرینی خود را کشف نموده و به زمینه شغلی مورد علاقه خود دست یابند.

در شرایط مداخله‌گر پنج عامل کارگروهی، پشتکار، ریسک‌پذیری، استقلال‌طلبی و مثبت‌اندیشی مؤثر بر الگوی برنامه‌های درسی دانشگاه علمی و کاربردی بر اساس شاخص‌های کارآفرینی شناسایی و تعیین شدند. این دسته از عوامل با تأثیرگذاری بر راهبردهای برنامه درسی کارآفرینانه در دانشگاه علمی کاربردی از اهمیت برخوردار می‌شوند و شاخص‌های حاضر در این گروه همگی جزو ویژگی‌های فردی و ذاتی هستند که در توسعه و بهبود توانایی‌ها و مهارت‌های کارآفرینانه دانشجویان مؤثر خواهد بود همچنین در شرایط زمینه‌ای سه عامل اصلی آشناسازی با صنعت، ویژگی‌های دانشگاه و پشتیبانی و زیرساخت مؤثر بر الگوی برنامه‌های درسی دانشگاه علمی و کاربردی بر اساس شاخص‌های کارآفرینی شناسایی و تعیین شدند. این گروه از عوامل نیز زیرساخت‌های زمینه‌ای می‌باشند که به صورت غیرمستقیم بر برنامه درسی کارآفرینی در دانشگاه علمی کاربردی و مستقیم بر راهبردهای اجرایی این برنامه تأثیرگذارند و وجود این دسته از عوامل در تسهیل شرایط برای افزایش مهارت‌های کارآفرینانه دانشجویان آن‌که توسط دانشگاه علمی و کاربردی ارائه و مدیریت می‌شود تأثیرگذار است. در این راستا کیم و همکاران (۲۰۱۹) پژوهشی با عنوان تجزیه و تحلیل عملکرد دولت در حوزه اشتغال‌زایی دانشجویان به انجام رساندند. داده‌های مورد استفاده در این مطالعه بر اساس مقایسه ۵ سال پشتیبانی زمینه اشتغال و نتایج عملکرد این برنامه تا سال‌های ۲۰۱۴-۲۰۱۸ است. نتایج تحقیق نشان داد که به‌طور مداوم میزان اشتغال آفرینی دانشگاه افزایش یافته است، به خصوص، میزان اشتغال بخش تخصصی بالاتر از میزان اشتغال بخش غیرتخصصی است و همچنین برنامه‌های آموزشی تخصصی و یادگیری مداوم بر گسترش اشتغال دانشجویان اثر گذار بوده است. دابی و همکاران (۲۰۱۸) پژوهشی با عنوان توسعه آموزش حرفه‌ای در زیمبابوه به انجام رساندند و دریافتند که سرمایه‌گذاری در زمینه آموزش حرفه‌ای می‌تواند زمینه را برای بهبود فضای کسب و کار و افزایش درآمد

افراد و افزایش شغل موثر باشد. حاجیا و همکاران (۲۰۱۸) پژوهشی با عنوان آموزش حرفه‌ای: یک ابزار برای توسعه پایدار در نیجریه به انجام رساندند. در این پژوهش، پژوهش‌گران با بررسی نظرات افراد متخصص و کارفرما اظهار کردند که آموزش حرفه‌ای نقش مهمی در توسعه پایدار هر کشوری دارد. بنابر تعریف برنامه ریزی، فراهم کردن تدابیر لازم جهت آموزش افراد برای آماده شدن برای بازار کار در آینده را می‌توان برنامه‌ریزی آموزشی اشتغال‌زا تعریف کرد. بر این اساس، برگزاری جلسات و ستادهای هماهنگی برای اجرای طرح کارورزی با ارگان‌ها، سازمان‌های و شرکت‌های صنعتی، دانش بنیان و کارآفرین از عوامل اثرگذار بر افزایش سطح مهارت و تخصص دانشجویان می‌باشد. از جمله عواملی که بر حضور موفق دانشجویان در بازار کار اثر می‌گذارد، تجربه ناکافی آنها در زمینه‌های شغلی متنوع است و اجرای برنامه‌های کارورزی به عنوان طرحی مشترک بین سازمان‌ها و شرکت‌ها و حتی پارک‌های علم و فناوری می‌تواند تجربه شغلی دانشجویان را افزایش دهد و نقش مثبتی در توانمندسازی آنها داشته باشد. همچنین همکاری با بازار کسب و کار و صنعت در طراحی و اجرای برنامه‌های آموزشی از عوامل اثرگذار بر افزایش سطح مهارت و دانش کارآفرینی دانشجویان می‌باشد. در این راستا برقراری ارتباط با مراکز تحقیقاتی و پژوهشی به منظور تبادل علمی و اطلاعاتی از عوامل مؤثر بر افزایش سطح مهارت و دانش کارآفرینی دانشجویان می‌باشد. هر روزه تحقیقات و پژوهش‌های متنوعی در زمینه‌های مختلف شغلی صورت می‌گیرد و آگاهی از نتایج آنها می‌تواند به مراکز آموزشی و دانشگاهی در جهت فرایند‌های مختلفی همچون مشاوره و هدایت شغلی، سرمایه‌گذاری برای ارتقاء کیفیت و ... کمک کند و همچنین کاستی و مشکلات موجود در برنامه‌های آموزشی می‌تواند موضوع پژوهشی مناسبی برای مراکز تحقیقاتی باشد. همچنین سازماندهی گردش‌های علمی هدفمند و متناسب با اهداف و نیازهای بازار کار و صنعت برای دانشجویان از عواملی است که بر افزایش سطح مهارت و دانش کارآفرینی دانشجویان اثرگذار می‌باشد. گردش‌های علمی هدفمند می‌تواند دانشجویان با شغل‌های جدید و تجهیزات و دستگاه‌های به روز آشنا کند و انگیزه آنان را برای کسب مدارج بالای مهارتی ارتقاء دهد. درنهایت شبیه‌سازی موقعیت و همچنین ارائه مسئولیت‌هایی در حین تحصیل در راستای توسعه توانایی‌های رهبری و خلاقیت دانشجویان و همچنین ارائه مبحث

آموزش کارآفرینی و سرفصل‌های مرتبط چون اصول کارآفرینی، اصول مدیریت و توسعه کسب‌وکار، بازاریابی، برند سازی و.. توجه اساسی شود.

کتاب‌نامه

- ایزدی، صمد، صالحی عمران، ابراهیم. قربانی، عادل. (۱۳۹۰). ارزیابی وضعیت اشتغال دانش‌آموختگان دانشگاه جامع علمی کاربردی. فصلنامه انجمن آموزش عالی ایران، سال سوم، شماره ۲، صص: ۱-۲۳.
- بازرگان هرندی، عباس. (۱۳۹۷). مقدمه ای بر روش های تحقیق کیفی و آمیخته: رویکردهای متداول در علوم رفتاری. نشر دیدار. ۲۷.
- باقرصاد، وجیه، زالی، محمدرضا، رضوی، سید مصطفی، سعید بنادکی، سعیده. (۱۳۹۲). تأثیر آموزش کارآفرینی بر قصد کارآفرینی دانشجویان رشته‌های فنی و حرفه‌ای. فصلنامه علمی پژوهشی توسعه کارآفرینی، ۶(۴)، ۲۱-۳۶.
- حاجی تبار، محسن، ملکی، حسن، احمدی، غالمعلی. (۱۳۹۶). طراحی و اعتبارسنجی الگوی مفهومی کاهش فاصله برنامه درسی قصدشده، اجراشده و کسب شده در نظام آموزش عمومی ایران، دو فصلنامه نظریه و عمل در برنامه درسی، ۴(۷): ۳۰-۵.
- دانایی فرد، حسن، امامی، سید مجتبی. (۱۳۸۶). استراتژی‌های پژوهش کیفی: تأملی بر نظریه‌پردازی داده بنیاد. اندیشه مدیریت، ۱(۲): ۷۶-۶۹.
- رضایی، مصطفی، مرزوقی، رحمت اله. (۱۳۹۷). ارزیابی مؤلفه‌های کارآفرینی در برنامه درسی تجربه‌شده دانشجویان دانشگاه کابل. پژوهش در برنامه‌ریزی درسی، ۱۵(۵۸): ۵۰-۶۱.
- زالی، محمدرضا رضوی، سیدمصطفی، یداللهی فارسی، جهانگیر و کردنائیج، اسدالله (۱۳۸۹). ارزیابی وضعیت کارآفرینی در ایران، چاپ اول، تهران: انتشارات موسسه کار و تأمین اجتماعی.
- سبحانی نژاد، مهدی؛ مقدم، مینا (۱۳۹۲)، تبیین ابعاد و مؤلفه‌های نگرش جامع کارآفرینی و تحلیل آن در محتوای کتب درسی عمومی و تکمیل مهارت متوسطه کاردانش، فصلنامه رهبری و مدیریت آموزشی، شماره ۲۳.
- سبزه، بتول. (۱۳۹۴). طراحی الگوی برنامه درسی کارآفرینی برای کودکان پیش از دبستان و ارزشیابی آن از دیدگاه متخصصان برنامه درسی، کارآفرینی و مریان. مطالعات پیش دبستان و دبستان، ۱(۱)، ۱۴۰-۱۶۰.
- سلمانی دنگلانی، سمیه، صفرزاد، حسین، آزما، دکتر فریدون. (۱۳۹۴). بررسی و نقش آموزش‌های مهارتی در کارآفرینی دانش‌آموختگان دانشگاه جامع علمی و کاربردی (مطالعه موردی؛ مرکز

ارائه الگوی توسعه توانمندی کارآفرینی ... (سمیه فراگوزلو و دیگران) ۳۲۳

علمی و کاربردی شرکت پست). فصلنامه علمی - پژوهشی پژوهشنامه تربیتی، ۱۰(۴۳)، ۷۳-۸۶.

شجاعی، عبدالعارف، عارفی، محبوبه، فتحی و اجارگاه، کورش، شمس مورکانی، غلامرضا. (۱۳۹۸). طراحی الگوی شایستگی‌های برنامه درسی کارآفرین در رشته علوم تربیتی. سیاست علم و فناوری، ۱۱(۱)، ۷۷-۸۸.

شریف، سیدمصطفی، عبدالرسول جمشیدیان، حمید رحیمی و ناهید نادری (۱۳۹۰). «تحلیل وضعیت آموزش کارآفرینی در آموزش عالی»، فصلنامه توسعه کارآفرینی، سال ۳، شماره ۱۱، ص ۸۷-۱۰۶.

کیاکجوری، کریم، رودگر نژاد، فروغ، حسینی، سیده مریم. (۱۳۸۷). موانع و چالش‌های شکل‌گیری دانشگاه کارآفرین در ایران. نامه آموزش عالی، ۱(۳)، ۸۹-۱۰۳.

گودرزی، مهدی؛ جلالی فراهانی، مجید؛ رجبی، حسین؛ حمیدی، مهرزاد. (۱۳۹۵). تحلیل عوامل رفتاری مؤثر در ارتقاء کارآفرینی دانشجویان مدیریت ورزشی. فصلنامه علمی - پژوهشی مطالعات مدیریت رفتار سازمانی در ورزش. دوره ۳، شماره ۳ - پیاپی ۱۱، ۴۵-۵۳.

مجلل، محمدعلی و همکاران (۱۳۹۰). آسیب‌شناسی فرایند کارآفرینی در برنامه درسی رشته‌های تحصیلی دانشگاهی. فصلنامه فراسوی مدیریت. سال پنجم، شماره ۱۸:۱۸۷-۱۶۷.

محمدی، شراره، پروین، احسان، غیاثی ندوشن، سعید، خراسانی، ام البنین. (۱۳۹۵). آسیب‌شناسی دانشگاه جامع علمی کاربردی به کمک تحلیل ANP و SWOT و ارائه راهبردهای مناسب (مورد مطالعه: مراکز علمی کاربردی شهرستان زاهدان). علوم تربیتی، ۲۳(۲)، ۱۷۷-۱۹۸.

مدرسی سریزدی، آسیه السادات، نادری، عزت الله، سیف نراقی، مریم، احقر، قدسی. (۱۳۹۷). طراحی انگاره‌ی نظری برنامه‌ی درسی با رویکرد کارآفرینی برای درس فارسی دوره‌ی ابتدایی. پژوهش نامه آموزش زبان فارسی به غیر فارسی زبانان، ۷(شماره یک- پیاپی ۱۵)، ۷۶-۵۳.

مقام دوست، ابوبکر، حاتمی، جواد، طلایی، ابراهیم، شمس، غلامرضا. (۱۳۹۸). طراحی و اعتباربخشی الگوی مطلوب برنامه درسی رشته‌های کاردانش با رویکرد کارآفرینی. مطالعات برنامه درسی، ۱۴(۵۴)، ۱۱۷-۱۵۲.

ملکی پور، احمد، حکیم زاده، رضوانه، دهقانی، مرضیه، زالی، محمدرضا. (۱۳۹۵). مطالعه تطبیقی برنامه درسی آموزش کارآفرینی در قلمرو رشته‌های کارشناسی علوم اجتماعی و رفتاری در دانشگاه تهران با دانشگاه‌های پیشرو جهان. پژوهش و نگارش کتب دانشگاهی، ۲۰(۳۸)، ۸۹-۱۱۳.

یداللهی فارسی، جهانگیر، زالی، محمدرضا، باقری فرد، سید مرتضی. (۱۳۹۰). شناسایی عوامل ساختاری مؤثر بر توسعه کارآفرینی دانشجویان؛ مطالعه موردی دانشگاه جامع علمی-کاربردی. سیاست علم و فناوری، ۴(۱)، ۱۷-۳۳.

شریفی اسدی ملفه فاطمه، خراسانی اباصلت، فتحی واجارگاه کوروش، صالحی عمران ابراهیم. (۱۳۹۸). تعیین مولفه‌های اشتغال‌پذیری دانش‌آموختگان دانشگاهی با رویکرد آمیخته اکتشافی. دوفصلنامه نظریه و عمل در برنامه درسی. ۷(۱۳): ۲۹-۵۴

- Albarraq, A. A., Makeen, H. A., & Banji, D. (2020). Preconception of Pharmacy Students for the Inclusion of Entrepreneurship Curriculum in the PharmD Program.
- Aranha, E. A. and Garcia, N. P. (2018). Dimensions of a metamodel of an entrepreneurial university. *African Journal of Business Management*, 8(10), 336-349.
- Arend, Richard J. (2007); *Abandoning Entrepreneurship: Children and Victims First*; DOI: 10.1177/1476127007083349.
- Ariffin, H. F., Raja-Abdullah, R. P. S., & Baba, N. (2015). Structural relationships between career developments learning, work integrated learning and employability: A structural equation modeling approach. 2nd International Hospitality & Tourism Conference Location: Penang, Malaysia Date: SEP 02-04, 89-93
- Badawi, A.A (2013). "TVET and entrepreneurship skills", *Unesco-unevoc revisiting global trends in TVET*
- Burdus, E (2010). "Fundamentals of Entrepreneurship", *Review of International Comparative Management Volume 11, Issue*
- Burke, J.C. (2010). *Achieving accountability in higher education: balancing public, academic, and market demands*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Cincera, J., Biberhofer, P., Binka, B., Boman, J., Mindt, L., & Rieckmann, M. (2018). Designing a sustainability-driven entrepreneurship curriculum as a social learning process: A case study from an international knowledge alliance project. *Journal of Cleaner Production*, 172, 4357-4366.
- Damuri, D. NejadiAjibshe, M. Monfared, sh. (2010). "Identifying and ranking motivations for entrepreneurship among female university students using a fuzzy topsis approach: case of female students of university of Yazd."
- Driessen, M.P., Zwart, P.S (2010). "The role of the entrepreneur in small business success: the Entrepreneurship Scan": working paper, Groningen: university of Groningen
- Dube, N. & Xie, S. (2018). The Development of Technical and Vocational Education in Zimbabwe. *Journal of Progressive Research in Social Sciences*, 8(1), 614-623. Retrieved from <http://scitecresearch.com/journals/index.php/jprss/article/view/1565>

- Fairlie, R. W. & Holleran, W. (2011). "Entrepreneurship training, risk aversion and other personality traits: Evidence from a random experiment". *Journal of Economic Psychology*, 33, 366-378.
- Faoite, D, et al. (2003), Education and training for entrepreneurs, *Education+Training*. Vol 45No.8/9.pp.430-438
- Fejes, A., Nylund, M., & Wallin, J. (2019). How do teachers interpret and transform entrepreneurship education? *Journal of Curriculum Studies*, 51(4), 554-566.
- Fischer, B. B., Schaeffer, P. R., Vonortas, N. S., & Queiroz, S. (2018). Quality comes first: university-industry collaboration as a source of academic entrepreneurship in a developing country. *The Journal of Technology Transfer*, 43(2), 263-284.
- Fleck, E., & Teckchandani, A. (2020). Adopting an Immersive Experiential Approach to Entrepreneurship Education: A Review of the Experiential Entrepreneurship Curriculum (available at <http://www.teachingentrepreneurship.org/exec/>). *Academy of Management Learning & Education*, 19(1), 120-122.
- Goldstein, B.L (2016)." Using the action research process to design entrepreneurship education at Cenderawasih University", *Procedia Social and Behavioral Sciences* 228
- Hannu Rätty, Katri Komulainen, Carita Harvorsén, Anna Nieminen & Maija Korhonen (2018) University students' perceptions of their 'ability selves' and employability: a pilot study, *Nordic Journal of Studies in Educational Policy*, 4:2, 107-115, DOI: 10.1080/20020317.2018.1453221
- Iwu, C. G., Opute, P. A., Nchu, R., Eresia-Eke, C., Tengeh, R. K., Jaiyeoba, O., & Aliyu, O. A. (2019). Entrepreneurship education, curriculum and lecturer-competency as antecedents of student entrepreneurial intention. *The International Journal of Management Education*, 100295.
- Kim, H. Y. (2019). Analysis of the Performance of the Employment Support Field by the Government Specialization Project. *Journal of Industrial Convergence*, 17(2), 29-34.
- Kintu, Denis, Kitainge, K., & Ferej, A. (2019). Employers' Perceptions about the Employability of Technical, Vocational Education and Training Graduates in Uganda. *Advances in Research*, 18(2), 1-17. <https://doi.org/10.9734/air/2019/v18i230087>
- Ko, C. R., & An, J. I. (2019). Success Factors of Student Startups in Korea: From Employment Measures to Market Success. *Asian Journal of Innovation & Policy*, 8(1).
- Lau, H.H., Hsu, H.Y., Acosta, S., & Hsu, T.L. (2014). Impact of participation in extra-curricular activities during college on graduate employability: An empirical study of graduates of Taiwanese business schools. *Educational Studies*, 26-47, (1)40.
- Liu, C.R., Wu, T.C., Yeh, P.H. & Chen, S.P. (2015). Equity-based customer loyalty mode for the upscale hotels—Alternative models for leisure and business travels. *Tourism Management Perspectives*, 16(1), 139-147.
- Martinez, A. Corduras; Jonathan Leveie; Donna J. Kelly; Rognvaldur J. Saemundsson; Thomas Schøtt (2014). GERA-Global Entrepreneurship Research Association, *Global Entrepreneurship Monitor Special Report (GEM): A Global Perspective on*

- Entrepreneurship Education and Training, GERA; Babson College; Universidad del Desarrollo; Reykjavik University.
- Matviuk, S.G. (2010), «A Study of Peruvian Entrepreneurs Leadership», Journal of American Academy of Business Vol.16, No.1, pp.65-70.
- Mehralizadeh, Y., & Arman, S. A. (2007). A follow up study of employability of public university graduates. *Daneshvar Raftar*, 14 7-86 , (26)(in Persian).
- Mgabhi, G . Mohammed, M.(2018). African Review of Economics and Finance - Economic benefits of technical vocational education and training in the Kingdom of Eswatini : a case of the national handicraft training centre – research. *African Review of Economics and Finance*, Volume 10 Number 2, Dec 2018, p. 169 - 192
- Momeni Mahmoei, H, Karami, M. and Timurid, S. (2011). "The students experienced curriculum BS degree in primary education", *Journal of Educational Psychology*, 2(1), pp. 80-65. [Persian].
- Mongia, A.K. (2013). "Characteristics and attitudes of successful entrepreneurs". Norwegian University of Science and Technology, Department of Industrial Economics and Technology Management
- Mosey, S., & Kirkham, P. (2019). Research opportunities considering student entrepreneurship in university ecosystems. *A Research Agenda for Entrepreneurship and Innovation*, 155.
- Nowiński, W., Haddoud, M. Y., Lančarič, D., Egerová, D., & Czeglédi, C. (2019). The impact of entrepreneurship education, entrepreneurial self-efficacy and gender on entrepreneurial intentions of university students in the Visegrad countries. *Studies in Higher Education*, 44(2), 361-379.
- Olokundun, M., Iyiola, O., Ibiidunni, S., Ogbari, M., Falola, H., Salau, O. & Borishade, T. (2018). Data article on the effectiveness of entrepreneurship curriculum contents on entrepreneurial interest and knowledge of Nigerian university students. *Data in brief*, 18, 60-65.
- Peykarifard, F, Mahnegar, F. (2012). The Role of Universities in the development of entrepreneurship. National Conference on entrepreneurship, business management knowledge base.
- Philpott, K.; Dooley, L.; O'Reilly, C. and Lupton, G. (2016). The entrepreneurial university: Examining the underlying academic tensions. *Journal of Technovation*, 31, 161–170.
- Pillai, S., Khan, M. H., Ibrahim, I. S., & Raphael, S. (2012). Enhancing employability through industrial training in the Malaysian context. *High Educ*, 63, 187-204
- Pool L. D., & Sewell, P. (2007). The key to employability: Developing a practical model of graduate employability. *Education and Training*, 277-289, (4)49.
- Rätty, H., Kozlinska, I., Kasanen, K. et al. (2019). Being stable and getting along with others: perceived ability expectations and employability among Finnish university students. *Soc Psychol Educ* 22: 757. <https://doi.org/10.1007/s11218-019-09510-9>

- Sanchez, J. C. (2011). "University training for entrepreneurial competencies: Its impact on intention of venture creation", *International Entrepreneurship and Management Journal*, (7)3, 239-254.
- Seabela, M. & O. Fatoki (2014). "The entrepreneurial competencies of non-business university students", in *South Africa International Journal of Science Education*, 6(3), 375-381.
- Sharifzadeh, A. (2013). *Diagnosing Agricultural Research and Technology Development: Perspective of Agricultural Innovation System*. Research Report, Gorgan University of Agricultural Sciences and Natural Resources (in Persian)
- Singhn, P., Thambusamy, R., Ramly, A., Abdullah, I. H., & Mahmud, Z. (2013). Perception differential between employers and instructors on the importance of employability skills. 6th International Conference on University Learning and Teaching, Book Series: *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 90, 616-625.
- Ting Hung, Wei, (2010), Pricing Determinants in the Hotel Industry: Quantile Regression Analysis, *International Journal of Hospitality Management* 29, PP. 378-384.
- Tymon, A. (2011). The student perspective on employability. *Studies in Higher Education*, 1-16.
- Wahidmurni, W., Nur, M. A., Abdussakir, A., Mulyadi, M., & Baharuddin, B. (2019). Curriculum development design of entrepreneurship education: a case study on Indonesian higher education producing most startup funder. *Journal of Entrepreneurship Education*, 22(3), 1528-2651.
- Wasimudin, S. (2015). Employers' needs for employability skills of engineering graduates in Indonesia. 3rd UPI International Conference on Technical and Vocational Education and Training (TVET) Location: Bandung, INDONESIA Date: NOV 13-14, *Advances in Social Science Education and Humanities Research*, 14, 223-227.
- Wu, Jui et al. (2009), Effect of Experiential Value on Customer Satisfaction with Service Encounters in Luxury-Hotel Restaurants, *International Journal of Hospitality Management* 28, PP. 586-593.
- Zhang, J., 2007, "A Study of Academic Entrepreneurs Using Venture Capital Data Discussion Paper, Germany, and Bonn: Forschungsinstitut ,zur Zukunft der Arbeit, Institute for the Study of Labor.
- Zoltán, J. Á., László, S., Lloyd, A (2018). *The Global Entrepreneurship Index*. The Global Entrepreneurship and Development Institute, Washington, D.C., USA.